

Batılılaşma ile Olan İmtihanımız ya da Avrupa İmgesinin Modern Şiirimizdeki Yeri

Our Test with Westernization or the Place of the European Image in Our Modern Poetry

Güler, Turan (2020). *Modern Türk Şiirinde Avrupa*. Konya: Çizgi Kitabevi, 382 s., ISBN: 978-605-196-536-9

Ercan Akçora¹

¹Öğretmen, Muş, Türkiye

ORCID: E.A. 0000-0001-6383-2996

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ercan Akçora,
Öğretmen, Muş, Türkiye
E-mail: ercanedebyat@gmail.com

Başvuru/Submitted: 28.01.2022

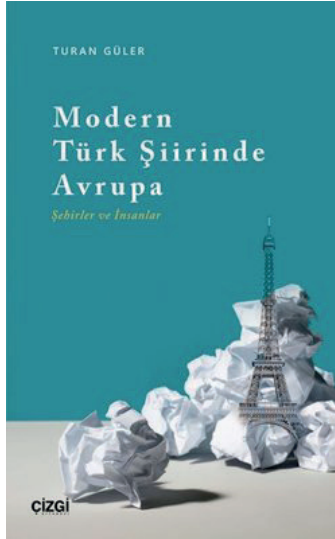
Revizyon Talebi/Revision Requested: 24.03.2022

Son Revizyon/Last Revision Received: 24.03.2022

Kabul/Accepted: 17.04.2022

Atıf/Citation:

Akçora, E. (2022). Batılılaşma ile olan imtihanımız ya da Avrupa imgesinin modern şiirimizdeki yeri [Turan Güler'in "Modern Türk Şiirinde Avrupa" adlı eserinin değerlendirmesi]. *TUDED*, 62(1), 215–220.
<https://doi.org/10.26650/TUDED2022-1064585>

Anahtar Kelimeler: Modern Türk Şiiri ve Avrupa, Şehir ve İnsan, Turan Güler, Şiir

Keywords: Modern Turkish Poetry and Europe, City and People, Turan Güler, Poetry

Kültürel, toplumsal, siyasal değişim ve dönüşümlerin yansıdığı bir alan olarak edebiyat, geçmişten bugüne önemli bir ayna olma işlevini yerine getirmiştir. Kendi estetik kuralları ve bakış açısıyla kelimelerle kurduğu sınırsız bir evrende geçmiş ile gelecek arasında yol gösterici bir pusula görevi görmektedir. Bilimin ciddi ve soğuk kurallar dizgesine duygu, vicdan ve estetik boyutunu katarak onu insanî bir yapıya kavuşturmak, edebî metnin mahiyeti ve ontolojik alanı ile doğrudan ilgilidir. Edebî türler içinde şiir sanatı, öznel bir alan yaratmada öncü bir konuma sahiptir. Edebiyat ve modernleşme, edebiyat ve değişim gibi konu başlıkları söz konusu olduğunda edebî metnin reel gerçeklik düzleminden içinde yaratıldığı dışsal koşulların karmaşık sorunsallığına kadar geniş bir tarihsel ve toplumsal arka plana dayalı olduğu görülmektedir. Şiir sanatının ilk ürünlerinin verildiği dönemden günümüze kadar olan gelişimine bakıldığında, bu tarihsel ve toplumsal panoramanın merkezinde olduğu, değişim ve dönüşümün estetik bir süzgeçten geçerek kendini var ettiği hakikatiyle karşılaşılmaktadır.

Turan Güler'in *Modern Türk Şiirinde Avrupa* adlı çalışması, Tanzimat'la başlayan yeni Türk şiirinin günümüze kadar olan gelişiminde Batılılaşma çabalarının şiirde içerik, şekil ve üslup olarak nasıl bir değişim ve dönüşüme sebebiyet verdiğini anlatan önemli bir eser niteliğindedir. Esasen yazarın, Batı'da meydana gelen değişimlerin büyük olaylar sonucunda doğduğunu, Osmanlı'da ise büyük değişimlerin şahsiyetler eliyle oluştuğu tespiti bize eserin, edebiyat ve modernleşme sorunsalı bağlamında genel bir yol haritası çizdiğini gösterir mahiyettedir.

Yazarın ön sözde de belirttiği gibi giriş kısmında, Batılılaşmanın edebiyatımızda izlediği süreç ana hatlarıyla anlatıldıktan sonra konu hakkında yapılan çalışmalar (seyahatnameler, sefaretnameler, çeviri faaliyetleri vb.) kısa bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Güler'in konu hakkında yapılan bu çalışmalardan kısaca söz etmesinin sebebi, kendisinin de belirttiği gibi Batılılaşma çabalarını farklı yönlerden ele almalarıdır. *Modern Türk Şiirinde Avrupa* adlı eserin, kendisinden önce yapılan çalışmaların bir devamı olduğunu, Avrupa şehirleri ve şahsiyetlerinin modern Türk şiirinde nasıl bir yer kapladığını ortaya koymayı amaçladığını ifade etmektedir. Şiirimizin değişim süreci hakkında değerlendirmeler yaptığı giriş bölümünde yaptığı önemli tespitlerden biri, şiirde görülen değişimin temelde devletin ve toplumun bütün unsurlarında meydana gelen değişimin çekirdeğini oluşturduğu gerçeğidir. Yine yazarın şairin ve şiirin yeni patronunun Batı olduğu düşüncesi bir başka ilginç tespittir. Edebiyat ve patronaj ilişkisi bağlamında yazdığı *Şâir ve Patron* adlı eseriyle yolu açan Halil İnalçık'ın bu çalışmasından bahsetmesi yazarın, sanat ve bilimin gücü elinde bulunduran erk ile olan ilişkisini bizlere tekrar hatırlatmaktadır.¹

Patronaj meselesi çalışmanın esas unsuru olmamakla birlikte Güler'in, şiirin yeni patronunun Avrupa olduğunu belirtmesi şiir ve hâmi ilişkisi bağlamında verimli bir tartışmanın önünü açması açısından dikkate değerdir. Konu ile ilgili ufuk açıcı bir çalışma yapan Tuba

1 Sanat ve patronaj veya edebiyat ve patronaj ilişkisini ortaya koyan şu çalışmalara bakılabilir: Halil İnalçık, "Şâir ve Patron" (2003), "Has-bağçede 'ayş u tarab Nedimler Şairler Mutripler'" (2011), Tuba İşınsu Durmuş, "Tutsan Elini Ben Fakîrin" (2009), "Şair ve Sultan" (2021). Yine doğrudan edebiyattan bahsetmese de hami ve âlim ilişkisi bağlamında yapılan çalışmalardan biri de Miri Shefer- Mossensohn'un "Osmanlı'da Bilim" (2019) adlı eseridir.

İşinsu Durmuş, Osmanlı'nın önemli tezkire yazarlarından biri olan Beyanî'ye atfen söylediği gibi ancak hamilik sistemi sayesinde iyi bir şairin ortaya çıkabileceği düşüncesinin (Durmuş, 2021, s. 52) günümüz edebiyatına uyarlamasını yaparsak güçlü şairlerin veya yazarların azlığının buna bağlı olduğu gibi ilginç bir tartışmaya kapı aralanabilir. Hamilik sistemi ile sanat arasındaki faydalı ilişki düşünüldüğünde klasik şiirimizin zirvesi olarak kabul edilen 15. ve 16. yüzyıllarda Necâtî, Zâtî, Fuzûlî, Bâkî, Hayâlî, Taşlıcalı Yahya, Hayretî, Nev'î gibi güçlü şairlerin varlığı (Bilkan, 2021, s. 330), belki de himaye anlayışının Fatih Sultan Mehmet ile birlikte sistemli bir hâle gelmesinden kaynaklanmaktadır (Durmuş, 2021, s. 198). Şiirin ve dolayısıyla şairin yeni hamisinin artık Osmanlı padişahları ve yöneticilerinin olmaması, bunun yerini Avrupa'ya ait değerlerin almasının bir nedeni de devleti yöneten kesimin hami-eleştirmen-üretici olarak artık sanatın ve şiirin içinde yer almamalarıdır. Her şeyin çok hızlı bir biçimde değişime uğradığı modern çağda devlet yöneticilerinin sanatla, edebiyatla uğraşmaları; sanatçıların eserlerini bir hami-eleştirmen olarak değerlendirmeleri imkânsız da görünüyor olabilir mi? Şairlerin şiirde Avrupa'ya ait imgeleri kullanmaları yeni bir hami arayışında oldukları için mi yoksa şiirin de tıpkı toplum, siyaset, kurumlar gibi yeni bir medeniyet dairesine girmesinden mi kaynaklanıyor? Bir başka soruyu daha sorarak bu bahsi kapatmak mümkündür. Acaba günümüz şairi için bir himaye sistemi var mı, olsaydı şiirimiz farklı bir mecraya girer miydi?

Üç ana bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, *Avrupa Hakkındaki Genel Kanaatler* başlığı altında Avrupa algısının olumsuz ve olumlu yönleriyle şairler tarafından nasıl ele alındığı anlatılmıştır. Zira yenileşme veya modernleşme döneminden itibaren Batılılaşma düşüncesine taraftar olan şairlerin yanı sıra karşı çıkan şair veya aydınların olduğu bir gerçektir. Yazar *Batı Medeniyetine Olumsuz Bakışlar* alt başlığı altında, Osmanlı/Türk modernleşmesinin başlangıcından beri modernleşme serüvenine destek veren şairler olduğu gibi bu sürecin karşısında olan şairlerin de bulunduğunu ifade etmektedir. Avrupa hakkındaki olumsuz düşüncelerin Cumhuriyet şiiri ile de devam ettiğini, Cumhuriyet sonrasında daha çok İslamî hassasiyetlerle karşı çıkılan Avrupa'nın Cumhuriyet sonrasında ise İslamî hassasiyetler yanında sosyalist dünya görüşünü paylaşılan şairler tarafından da ideolojik olarak bir eleştirildiğini dile getirir. Encümen-i Şu'ara topluluğunun önemli şairlerinden olan Hersekli Ârif Hikmet Bey'den (1839-1903) Mehmet Âkif Ersoy'a (1873-1936), Faruk Nafiz Çamlıbel'den (1898-1973) Cahit Külebi'ye (1917-1997), Attilâ İlhan'dan (1925-2005) Cemal Süreya'ya (1931-1990), Sezai Karakoç'tan (1933-2021) Arif Ay'a (1953) kadar birçok şairin şiirinde Avrupa'ya ait birçok değer ve imge modern Türk şiiri içindeki yerini almıştır.

Batı Medeniyetine Olumlu Bakışlar kısmında Türk şiirinde Batı algısının daha çok olumlu yönleriyle ele alındığını belirtir. Hatta şiirimizin Batı'ya bu olumlu bakışın bir sonucu olarak modern bir yapıya büründüğünü ekler. Modern Türk edebiyatının kurucularından sayılan Namık Kemal'in (1840-1888) *Hürriyet Kasidesi* adlı şiirinde savunduğu idealler, Fransız İhtilâli'ni hazırlayan yazarlardan aldığı vatan, millet, hürriyet, eşitlik gibi yeni temaları milli kültürle kaynaştırdığını savunur. Yine Batı ile hemhâl olan önemli şairlerden biri de Abdülhak Hamit Tarhan (1852-1937)'dir. Güler, Mehmet Âkif Ersoy'un *Safahat*'inde Avrupa hakkında

hem olumsuz hem de olumlu kanaatlerin olduğunu ifade eder. Orhan Veli Kanık (1914-1950), Melih Cevdet Anday (1915-2002) şiirlerinde Batı'yı olumlu anlamda ele alan diğer şairlerden bazılarıdır.

Avrupa Ülke ve Şehirleri başlığını taşıyan kitabın ikinci bölümü, daha çok mekânlar üzerinden konuyu ele almaktadır. Fransa, İspanya, İtalya, Yunanistan, Almanya, İngiltere, Rusya, Polonya, Balkanlar gibi önemli Avrupa ülkeleri beraber 'Diğer Avrupa Ülke ve Şehirleri' başlığı altında incelenmiştir. Yazar Batılılaşma hareketinin şairlerden önce Avrupalı sefirler, sefarethaneleler, levantenler, azınlıklar, misyonerler, mülteciler, Osmanlı Sefirleri ve sefaretnameleri, Avrupalı sanatkarlar, mühtediler, Osmanlı sultanları, Osmanlı aydınları, ordu mensupları, Avrupa'ya gönderilen talebeler, mektep hocaları aracılığıyla başladığını belirtir ki çok yerinde bir tespittir. Daha sonra şiire yansıyan bu durum, Şinasi'nin *Tercüme-i Manzume*'si ile birlikte Batılılaşmanın bir çeviri faaliyeti olarak devam ettiğini ifade eder. Meselenin evveliyatında ne olduğunu anlamaya başladığımızda, Avrupa ile olan ilişkilerimizin imparatorluğun en güçlü olduğu devir olarak adlandırılan Kanunî döneminden itibaren Fransa ile yoğun ilişkilerin yaşandığı bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ilişkisini yaptığı kapsamlı çalışmasıyla farklı bir biçimde inceleyen Jean-François Solnon başta, Osmanlıların umursamazlık ve küçümseme yüzünden Batı Avrupa hükümdarlarıyla kalıcı diplomatik ilişkiler kurmadığını, 17. yüzyıl sonunda yaşadıkları askerî bozgunlar, Habsburgların dayattıkları barış antlaşmaları sonucu Osmanlıların bu tavırlarının ve sarsılmaz üstünlük duygularının değiştiğini vurgulayarak imparatorluğun savunmaya çekildiğini ve Avrupa'nın askerî üstünlüğünü kabul ettikten sonra Batı'ya duyulan merakın o zaman doğduğunu belirtir (Solnon, 2020, s. 380). Bu düşünceleri savunduğu bölümden sonraki ana başlığın 'Batı'ya utangaç Bir Açılım', alt konu başlığının da 'Paris'te Bir Türk' olması ve burada Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Paris'i ziyaretini anlatması anlamlıdır (Solnon, 2020, s. 379-380). Turan Güler'in modernleşme tarihimizde bizi en fazla etkileyen ülkenin Fransa olduğu savı, Solnon'un düşünceleriyle paralellik taşımaktadır.² Nitekim yazarın da ifade ettiği gibi Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi'nin 1720-1721 yıllarında yazdığı *Fransa Sefaretnamesi* Avrupa merkezli ilk gözlem ve tecrübelerin başında gelmektedir. Yazarın bu bölümde Batı imgesini mekân üzerinden vermesi, mekânın sadece dışsal düzlemde şairin algı dünyasında fenomenolojik olarak alınılanmasını değil, mekândan aldığı öznel duyularla bir süre sonra mekânın geometrisini de aşarak mekândan farklı bir boyut meydana getirmesidir (Saei, 2019, s. 28). Söz konusu boyut geri kalmışlığın ileri karşısında veya güçsüzün güçlü karşısında hissettiği imrenme ve hayranlık duygusudur.

Eserin üçüncü bölümü *Avrupa İnsanı* başlığını taşımakta olup alt başlıklar hâlinde Avrupalılar, gerçek ya da kurmaca isimler, Avrupalı sanatçı ve düşünürler, şair ve yazarlar, ressamlar ve heykeltıraşlar, besteci ve müzisyenler, düşünürler/aktivistler/filozoflar/vd. şeklinde bir sınıflamaya tabi tutulmuştur. Yazar bu bölümde, başlarda Osmanlı/Türk aydınları ve halk için *öteki* ve *kâfir* olarak tanımlanan Avrupa insanının modernleşme ile birlikte yeni insan tipi olarak görüldüğünü belirtir. Hatta ilk yazılan romanlarımızda Batılı insanın, 'Alafranga' olarak

2 Eserin kapak resminin Fransa'nın simgesi olan Paris'teki Eyfel Kulesi olması, konu ile ironik bir bağ taşımaktadır.

tiplendirilip eleştirildiğini, zamanla bu anlayışın da değiştiğini ekler. Güler Avrupa edebiyatı, kültür ve sanatında önemli yer kaplayan epeyce şahsiyetin olduğunu birçok şairimizin birçok şiirini inceleyerek tespit etmiştir. Baudelaire, Verlaine, Emile Zola, Victor Hugo, Dante, Goethe, Franz Kafka, Shakespeare, Dostoyevski, Tolstoy, Ezra Pound, William Faulkner, Leonardo Da Vinci, Paul Cezanne, Van Gogh, Rafael, Rodin, Chopin, Beethoven, Mozart, Proudhon, Martin Heidegger vb. birçok ismin modern şiirimizde yer aldığını örnek metinlerle göstermiştir. Bu bölümde dikkati çeken özelliklerden biri, yazarın dizin bölümünde de gösterdiği gibi Avrupa imgesini en çok kullanan şairlerimizden ikisi Attilâ İlhan ve Sezai Karakoç'tur. Güler, Attilâ İlhan'ın farklı dönemlerde gittiği ve toplam altı yıl kaldığı Paris'in şairin eserlerine en çok yansıyan unsurlardan biri olduğunu ifade eder. Attilâ İlhan'dan sonra Avrupa'ya en çok atıf yapan şairimizin, hiç Avrupa'ya gitmemiş olan Sezai Karakoç olması dikkate değer bir özelliktir. Karakoç'un Batılı insanlar hakkında olumlu düşüncelere sahip olmayıp onları ötekileştiren bir tutum içine girdiği yazar tarafından vurgulanır. Burada ifrat ile tefrit arasında bir denge kurmak asıl gaye olmalıdır. Yani Sezai Karakoç'un yaptığı gibi Batı'yı toptan ret de veya onu her yönüyle kutsamak da doğru bir yaklaşım değildir. Kendi kültürel kodlarını yitirmeden Batı'nın bilimini ve tekniğini almak esas olmalıdır. Güler'in şiir, dolayısıyla edebiyat penceresinden bizlere göstermek istediği hakikat, Batı'ya açılımın, bütün bir modernleşme tarihimizin de panoraması olduğudur. Nitekim yazar, bu kadar çok Batılı ismin modern Türk şiirinde zikredilmesinin tesadüfi olmadığını, şiirimizin yönünü somut ve kesin olarak yönelttiği istikameti de gösterir mahiyette olduğunu dile getirmektedir.

Turan Güler'in bu çalışması, yenileşme döneminin başlangıcı sayılan Tanzimat'tan Cumhuriyet dönemine ve oradan günümüze kadar gelen Türk şiirini yerlilik-millilik, bireyci-toplumcu, eski-yeni tartışmaları dışında pek de söz edilmeyen önemli bir yönünü incelemeye çalışmıştır. Şairlerimizin uzak memleketlere, kültürlerle bigâne kalmadığını, Batı'yı savunan şairler bir yana, en muhafazakâr olarak nitelenen şairlerin bile zamanın ve zeminin ötesinde dünya insanı olma yolunda bilerek veya bilmeyerek bir ilerlemenin de öznesi konumuna geldiğini göstermektedir. Modern Türk şiiri bu yönüyle tam da hayatın merkezinde yer almaktadır. Kuşkusuz Güler'in eseri, Batılılaşma olgusunu şiir perspektifinden ele alsın da satır aralarında bir medeniyetin bir başka medeniyet karşısındaki mağlup ve mahcup tavrı sezilmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın deyişiyle, asırlardır içinde yaşadığı bir medeniyet dairesinden çıkarak mücadele hâlinde olduğu başka bir medeniyetin dairesine girdiğini Tanzimat Fermanı ile ilân etmiştir (Tanpınar, 1988, s. 129). Batı'nın mekân ve insan özelliğiyle şiirimizde nasıl bir yer edindiğini, Ziya Paşa'dan (1825-1880) Hayriye Ünal'a (1973) kadar inceleyerek göstermiştir. Bu iki şair arasında edebiyatımızın diğer önemli şairleri olarak görülen Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Muallim Naci, Abdülhak Hamit Tarhan, Tevfik Fikret, Mehmet Emin Yurdakul, Cenap Şahabettin, Mehmet Âkif Ersoy, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Haşim, Orhan Seyfi Orhon, Faruk Nafiz Çamlıbel, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Kutsi Tecer, Nâzım Hikmet Ran, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Orhan Veli Kanık, Oktay Rıfat Horozcu, Melih Cevdet Anday, Cahit Külebi, Attilâ İlhan, Turgut Uyar, Ahmet Arif, Cemal Süreya, Sezai Karakoç, Cahit Zarifoğlu,

İsmet Özel, Cahit Koytak, Arif Ay, Haydar Ergülen, Hakan Şarkdemir gibi isimlerin şiirleri, kronolojik olarak ele alınıp metin merkezli tematik incelemeye tabi tutulmuştur.

Eser, ele alınan şairlerin art zamanlı sıralamasından da anlaşılacağı gibi yaklaşık iki asırlık bir geçmişe sahip olan modern Türk şiirinin Avrupa ile olan ilişkisinin de bir özeti niteliğindedir. Burada edebiyatın ve dolayısıyla şiirin, siyasal ve toplumsal gelişmelerin öncü bir aynası olarak karşımızda durduğu da görülebilmektedir. Yazar, Batılılaşma çabalarını farklı açılardan ele alan önemli çalışmaları (seyahatnameler, sefaretnameler, çeviri faaliyetleri vb.) incelemeye tabi tutarak hem işin evveliyatından bahsetmiş hem de Batı'nın şehir ve şahsiyet bağlamında şiirimizdeki varlığını ortaya koyarak bu alandaki literatüre önemli bir katkı yapmıştır.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Bilkan, A. F. (2021). *Osmanlı imparatorluk ideolojisi 1451-1603*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Durmuş, T. I. (2021). *Şair ve sultan*. İstanbul: Muhit KİTAP.
- Saei, M. (2019). *Varlık fenomenolojisinde şiir ve mekân*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Solnon, J. F. (2020). *Osmanlı imparatorluğu ve Avrupa*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (1988). *19'uncu asır Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.